Gueez

El **gueez** és una llengua etiòpica membre, amb el tigrinya, el tigre i el dahalik, de la branca septentrional i que, extinta com a llengua parlada amb la decadència del Regne d'Aksum, roman avui dia com a llengua litúrgica de l'Església ortodoxa tawhedo a Eritrea i a Etiòpia, de l'Església catòlica d'Etiòpia i de la comunitat jueva de Beta Israel.

El **gueez** és una llengua quasi morta, parlada pràcticament per persones grans repartides per tota la banya d'Àfrica. Es calcula que és parlat per unes 200 persones (cens del 2004). A més, té influència d'un 40% en el somali i 10% amb el Francés-Afar de Djibuti. La lletra de l'himne de Djibuti és en Ge'ez. No té reconeixement internacional. Presenta una escriptura quasi única.

Gueez

ግዕዝ ([gɨʕɨz])

ግዕዝ

Tipus	llengua, llengua sacra, llengua morta, llengua antiga i llengua extinta
Parlants	
extinta des del segle XIII	
Parlat a	Eritrea, Etiòpia, Israel
Classificació lingüística	
Llengua afroasiàtica	

Llengua semítica
Meridional
Etiòpica
Septentrional

Gueez

Característiques	
Sistema d'escriptura	alfabet amhàric
Nivell de vulnerabilitat	6 extint
Codis	
ISO 639-2	gez
ISO 639-3	gez
Glottolog	geez1241 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/geez1241)
Ethnologue.com	gez (http://www.ethnologue.com/language/gez)
UNESCO	1687 (http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-1687.html)
IETF	gez

Contingut

Gramàtica del gueez
- Sistema fonològic
  - Vocalisme
  - Consonantisme
- Morfologia nominal
  - Morfologia pronominal
- Morfologia verbal

Bibliografia

Enllaços externs

Gramàtica del gueez

Sistema fonològic

Vocalisme

L'escriptura tradicional del gueez desenvolupà set formes diferents per les combinacions sil·làbiques consonant-vocal, distingint així set fonemes vocàlics: /æ/, transcrits *a* (també *ä*), *u*, *i*, *ā* (també *a*), *e*, *ə* i *o*, respectivament.

Sincrònicament, per causa de l’evolució particular del sistema fonològic gueez, la quantitat vocàlica no és un tret pertinent. Diacrònicament, però, /ə/ i /æ/ tenen llur origen en vocals protosemítiques breus (*/i/, */a/), mentre que /a/, /i/ i /u/ provenen de vocals llargues (*/aː/, */iː/, */uː/) i, finalment, /e/ i /o/ són el resultat de la monoftongació dels diftongs primitius */aj/ i */aw/.

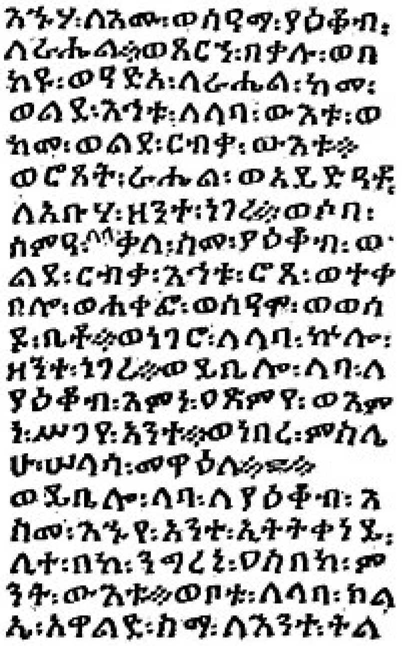

Gènesi 29:11-16 en Ge'ez

Consonantisme

El gueez es mostra, en general, relativament conservador del sistema consonàntic protosemític. Presenta la típica oposició triple d'oclusives, amb les sèries sorda, sonora i ejectiva o emfàtica (enriquida aquesta última amb un nou fonema /p'/).

Pel que respecta a les innovacions, destaquen la pèrdua de les fricatives interdentals i de la ghain ([ɣ], cf. àrab غ), la fusió, compartida amb l'àrab, de */ʃ/ i */s/ protosemítiques en /s/ (ሰ, consonant coneguda com a *se-isat* «la *se* d'*isāt* ‘foc'») i l'adquisició de rang de fonemes de les consonants labiovelars, que es remunten a grups protosemítics bifonemàtics.

Des del punt de vista de la reconstrucció de la protollengua comuna, d'altra banda, és interessant el reflex en gueez de la sonora lateral fricativa protosemítica *[ɬ]: /ś/ ሠ *sawt* (anomenada en amhàric *śe-nigūś* «la *se* de *nigūś* ‘rei'»).

La taula següent recull els valors AFI dels fonemes del gueez:

		Labial	Dental		Palatal	Velar		Uvular	Faringal	Glotal
			simple	lateral		simple	labialitzada			
Nasal		/**m**/	/**n**/							
Plosiva	sorda	/**p**/	/**t**/			/**k**/	/**kʷ**/			ʔ <'>
	sonora	/**b**/	/**d**/			/**g**/	/**gʷ**/			
	emfàtica[1]	/**pʼ**/ <p̣>	/**tʼ**/ <ṭ>			/**kʼ**/ <ḳ>	/**kʷʼ**/ <ḳʷ>			
Africada	emfàtica		/**ʦʼ**/ <ṣ>							
Fricativa	sorda	/**f**/	/**s**/	/**ɬ**/ <ś>				/**χ**/ <ḫ>	/**ħ**/ <ḥ>	/**h**/
	sonora		/**z**/						/**ʕ**/ <‘>	
	emfàtica			/**ɬ**/ʼ <ṣ́>						
Bategant			/**r**/							
Aproximant				/**l**/	/**j**/ <y>		/**w**/			

1. La sèrie emfàtica és de naturalesa ejectiva, mentre que les velars emfàtiques poden realitzar-se fonèticament com a uvulars: ([q] i [qʷ] (cf. àrab ق).

Morfologia nominal

Morfologia pronominal

El sistema pronominal gueez presenta, com en la resta de llengües semítiques, dos subsistemes de pronoms personals de distribució complementària: pronoms absoluts (o independents) i pronoms enclítics (també anomenats sufixos pronominals).

Nombre	Persona	Pronoms personals absoluts	Pronoms personals enclítics	
			Postsubstantivals	Postverbals
Singular	1.	*ʾāna*	*-ya*	*-ni*
	2. masculí	*ʾānta*	*-ka*	
	2. femení	*ʾānti*	*-ki*	
	3. masculí	*wəʾətu*	*-(h)u*	
	3. femení	*yəʾəti*	*-(h)a*	
Plural	1.	*nəḥna*	*-na*	
	2. masculí	*ʾāntəmu*	*-kəmu*	
	2. femení	*ʾāntən*	*-kən*	
	3. masculí	*wəʾətomu* / *'əmuntu*	*-(h)omu*	
	3. femení	*wəʾəton* / *əmāntu*	*-(h)on*	

- Els pronoms personals absoluts compleixen normalment la funció de subjecte: *wəʾətu ṣaḥafa* "ell escriu" (lit. "ell escrivent"), *nəguś ʾāna* "sóc rei" (lit. "rei jo"). Els de tercera persona poden també funcionar com a còpula.
- Els pronoms enclítics indiquen, afegits a un substantiu, possessió (*bet-ya* '"la meva casa"); sufixats a un verb o a una preposició, en canvi, l'objecte: *qatala-ni* "em matà" (cf. català antic "matà'm"), *la-ka* "a tu".

Morfologia verbal

En tant que llengua semítica occidental, el sistema verbal del gueez presenta una dicotomia bàsica que oposa un perfectiu *qatal* (morfològicament caracteritzat per una conjugació estrictament sufixal) a un imperfectiu *yəqattəl* (amb una conjugació que combina prefixos i sufixos).

La flexió del verb en imperfectiu reflecteix també la categoria de mode, distingint un indicatiu *yəqattəl* i un jussiu-imperatiu *yəqtəl*.

Aquesta és la conjugació dels verbs sans, prenent com a model el clàssic 'qatala *"matar" (s'hi han segmentat, per raons expositives, els morfemes corresponents a l'arrel i a les marques pre- i potsformatives):*

Persona	Perfectiu *qatal-*	Imperfectiu	
		Indicatiu *-qattəl*	Jussiu *-qtəl*

Singular	1.	*qatal-ku*	*ʔə-qattəl*	*ʔə-qtəl*
	2. m.	*qatal-ka*	*tə-qattəl*	*tə-qtəl*
	2. f.	*qatal-ki*	*tə-qattəl-i*	*tə-qtəl-i*
	3. m.	*qatal-a*	*yə-qattəl*	*yə-qtəl*
	3. f.	*qatal-at*	*tə-qattəl*	*tə-qtəl*
Plural	1.	*qatal-na*	*nə-qattəl*	*nə-qtəl*
	2. m.	*qatal-kəmmu*	*tə-qattəl-u*	*tə-qtəl-u*
	2. f.	*qatal-kən*	*tə-qattəl-ā*	*tə-qtəl-ā*
	3. m.	*qatal-u*	*yə-qattəl-u*	*yə-qtəl-u*
	3. f.	*qatal-ā*	*yə-qattəl-ā*	*yə-qtəl-ā*

Bibliografia

Gramàtica

- Aläqa Tayyä, *Maṣḥafa sawāsəw*. Monkullo: Swedish Mission 1896/7 (= 1889 EC).
- Chaîne, Marius, *http[://www.archive.org/details/grammairethiop00chauoft Grammaire éthiopienne]*. Beyrouth: Imprimerie catholique 1907, 1938 (Nouvelle édition). ([Versió electrònica a l'Internet Archive).
- Cohen, Marcel, "la pronunciation traditionelle du Guèze (éthiopien classique)", in: *Journal asiatique* (1921) Sér. 11 / T. 18 (versió electrònica (http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k932990) a Gallica, biblioteca digital de la Bibliothèque nationale de France PDF).
- Dillmann, August; Bezold, Carl, *Ethiopic Grammar*, 2nd edition translated from German by James Crichton, London 1907. (reimpressió del 2003). (Publicada en alemany: ¹1857, ²1899). ISBN 1-59244-145-9
- Gäbrä-Yohannəs Gäbrä-Maryam. «www.ilx.nl (http://www.ilx.nl/blonline/blonlinesearch2.php?ficheid=200000162516)», 2001/2002. «Gramàtica d'etiòpic clàssic»
- Gene Gragg "Ge`ez Phonology," in: *Phonologies of Asia and Africa* (Vol 1), ed. A. S. Kaye & P. T. Daniels, Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana (1997).
- Kidanä Wäld Kəfle, *Maṣḥafa sawāsəw wagəss wamazgaba ḳālāt ḥaddis* ("A new grammar and dictionary"), Dire Dawa: Artistik Matämiya Bet 1955/6 (= 1948 EC).
- Lambdin, Thomas Oden, *Introduction to Classical Ethiopic*, Harvard Semitic Studies 24, Missoula, Mont.: Scholars Press 1978. ISBN 0-89130-263-8.
- Ludolf, Hiob, *Grammatica aethiopica. Londini 1661; 2nd ed. Francofurti 1702.*
- Praetorius, Franz, *Äthiopische Grammatik*, Karlsruhe: Reuther 1886.
- Weninger, Stefan, *Ge‘ez grammar*, Munich: LINCOM Europa, ISBN 3-929075-04-0 (1a edició, 1993), ISBN 3-89586-604-0 (2a edició revisada: 1999).
- Weninger, Stefan, *Das Verbalsystem des Altäthiopischen: Eine Untersuchung seiner Verwendung und Funktion unter Berücksichtigung des Interferenzproblems", Wiesbaden: Harrassowitz 2001. ISBN 3-447-04484-5.*
- Tropper, Josef, *Altäthiopisch: Grammatik der Ge'ez mit Übungstexten und Glossar*, Elementa Linguarum Orientis (ELO) 2, Münster: Ugarit-Verlag 2002. ISBN 3-934628-29-X
- Vittorio, Mariano, *Chaldeae seu Aethiopicae linguae institutiones*, Roma 1548.
- Wemmers, *Linguae aethiopicae institutiones*, Roma 1638.

Diccionaris

- Dillmann, August, *Lexicon linguæ Æthiopicæ cum indice Latino*, Lipsiae 1865.
- Leslau, Wolf, *Comparative Dictionary of Geez (Classical Ethiopic): Geez-English, English-Geez, with an Index of the Semitic Roots*, Wiesbaden: Harrassowitz 1987. ISBN 3-447-02592-1.
- Leslau, Wolf, *Concise Dictionary of Ge‘ez (Classical Ethiopic)*, Wiesbaden: Harrassowitz 1989. ISBN 3-447-02873-4.
- Ludolf, Hiob, *Lexicon Aethiopico-Latinum*, Ed. by J. M. Wansleben, London 1661.
- Wemmers, J., *Lexicon Aethiopicum*, Rome 1638.

Enllaços externs

A Wikimedia Commons (https://commons.wikimedia.org/wiki/P%C3%A0gina_principal?uselang=ca) hi ha contingut multimèdia relatiu a: ***Gueez***

Gramàtica

- Notes compilades per Jouni Maho (Dept. de Llengües Orientals i Africanes, Universitat de Göteborg, 1999) (http://www.african.gu.se/maho/downloads/geeztables.pdf)

Història de la llengua

- Inscripcions en gueez sobre monedes aksumites (http://www.vincentwest.org.uk/aksum/geezlegs.htm)

Textos en gueez

- Col·leccions etiòpiques de la British Library (http://www.bl.uk/collections/ethiop.html)
- J. M.Harden, *An Introduction to Ethiopic Christian Literature* (1926) (http://www.tertullian.org/fathers/harden_ethiopic_literature.htm)
- La Bíblia en Gueez (http://www.tau.ac.il/~hacohen/Biblia.html)

Software i recursos informàtics

- Carta Unicode (http://www.unicode.org/charts/PDF/U1200.pdf)
- Senamirmir Projects: Font etiòpica gratuïta (Win32, MacOS, Linux) (http://www.senamirmir.com/projects/typography/typeface.html)
- Fonts i teclats gueez a *Ethiopian News Headlines* (http://www.ethiozena.net/info/faq.html)

Obtingut de «https://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Gueez&oldid=24161526»

La pàgina va ser modificada per darrera vegada el 19 jul 2020 a les 23:53.

El text està disponible sota la Llicència de Creative Commons Reconeixement i Compartir-Igual; es poden aplicar termes addicionals. Vegeu les Condicions d'ús. Wikipedia® (Viquipèdia™) és una marca registrada de Wikimedia Foundation, Inc.